

IV. Висновки. Не заперечним є той факт, що створення нових економічних робочих місць і можлива модернізація існуючих з метою ефективнішого їх використання призводить до розширення можливостей зайнятості, саме тому вона повинна стати пріоритетом як економічної так і соціальної політики держави. Численні проблеми, пов'язані з розвитком робочих місць доводять необхідність поєднання різних напрямів структурної, інвестиційної, соціальної політики та надання їм високої цільової спрямованості щодо вирішення цих завдань.

1. Панчишин С.М. Макроекономіка. – К.: Либідь, 2001. – 614 с.

2. Финансовое наступление в нефинансовом секторе // Компаньон. – 2005. – № 36. – С. 54–58

3 Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015 рр.) шляхом Європейської інтеграції // Авт. кол.: А.С.Гальчинський, В.М.Геєць та ін.; Нац. Ін-т стратег.дослідж., Ін-т екон. Прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. – К.:ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.

5 Дубищев В.П. Оптимизация финансовой системы региона // Региональні перспективи. – 2001. – № 5–6 (18–19) – с.17–18.

To the main problems of the working places development under the conditions of industrial modernization Ukrainian it is necessary to underline such problems: state policy doesn't take into account development of the working places; no investment; not effective use of the actual working places; low competitive level of branches of industry; high level of working places amortization.

Романюк Т.М.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ І МІСЦЕ СЕРЕД НИХ УКРАЇНИ

У статті розглянуто взаємозв'язок між глобалізацією та зростаючою міжнародною міграцією. Обґрунтовано вплив факторів попиту та пропозиції на збільшення динаміки як міграції, так і пов'язаних з нею міграцією капіталу і матеріальних ресурсів.

Ключові слова: глобалізація, міжнародна міграція, грошові потоки, фактори попиту, фактори пропозиції.

I. Вступ. Глобалізація світової економіки ініціює процеси щодо формування систем міжнародного поділу праці, світової інфраструктури, росту світової торгівлі й потоків іноземних інвестицій, міжнародної міграції населення та робочої сили, рух технологічних змін, формування світової валютної системи і т.д.

У загальній ланці причин і наслідків міграційних процесів нині найбільш важливими є міграція населення, розглянута у зв'язку з рухом капіталу, створенням нових робочих місць і зміною регіональних пропорцій життєвого рівня в контексті загального соціально-економічного розвитку цілих країн і народів, усього світового розвитку.

Сьогодні трудова міграція є одним з найбільш суттєвих аспектів інтенсифікації

глобалізації світової економіки, що істотним чином впливає на економіку і робочу силу в переважній більшості країн світу.

II. Постановка завдання. Глобалізація – занадто складний процес для того, щоб можна було охарактеризувати його одним визначенням. Для аналізу взаємозв'язку глобалізації й міжнародної міграції закордонні автори А. Сіммонс і В. Піше пропонують розбити поняття глобалізації на декілька складових, тобто розглянути різні аспекти цього процесу. Вони виділяють тематичні й гегемонічні (ті, що пов'язані із владою) напрямки глобалізації. До тематичних напрямків належать економічна, культурна, соціальна й політична глобалізація. У рамках гегемонічного підходу глобалізація є процесом, що має напрямок «зверху-вниз» і «знизу-нагору» щодо центра (ядра) політичної влади.

Глобалізація міжнародної міграції обумовлюється, по-перше, залученням до орбіти світових міграційних процесів практично усіх країн світу (особливо після включення до світового міграційного руху величезного, раніше ізольованого від решти світу, регіону, що охоплює держави колишнього СРСР, Центральної та Східної Європи), а по-друге – безпрецедентними масштабами самої міжнародної міграції [1,11].

Наприкінці тисячоліття на міграцію в східноєвропейському регіоні впливали масштабні зміни, що відбувалися в економічному, соціальному і політичному житті країн. Зокрема, подальша інтеграція економік внаслідок стрімкої глобалізації позначилася як на характеристиках, обсягах та напрямках міграційних потоків, так і на умовах життя й праці мігрантів.

Працівники-мігранти все більше стають невід'ємним компонентом структури економіки європейських країн. Водночас, незрозумілі, іноді виразно негативні наслідки глобалізації дають початок необґрунтованому звинуваченню мігрантів у появі несприятливих тенденцій на ринку праці, внаслідок чого створюються жорсткі умови репатріації. Загальне обмеження прав і гарантій для працівників особливо позначилося на мігрантах, які хоча і відіграють важливу роль у суспільстві та економіці, але опинилися у більш вразливому становищі.

Швидкі зміни в економіках країн зумовлюють зростання попиту на висококваліфікованих працівників. Серед іноземних працівників все більше присутні спеціалісти, кваліфіковані технічні працівники транснаціональних корпорацій, чи як співробітники, яких залучають до конкретних проектів. Хоча вони наразі є меншістю серед усієї сукупності мігрантів, їм забезпечується достатній рівень захисту, і такі спеціалісти відіграють важливу роль у засвоєнні й передачі технологій та нововведень.

III. Результати. Фактори пропозиції: в епоху глобалізації більшість країн світу тією чи іншою мірою залучені до процесу значних економічних реформ. Це і перехід до ринкової економіки, і лібералізація торгівлі, і приватизація, і нові правила міжнародних інвестицій та нові режими роботи, а також нові форми міжнародного співробітництва і торговельні угоди.

У результаті деяких із цих реформ люди втратили джерела засобів для існування через скорочення робочих місць у державному секторі, занепад традиційних галузей промисловості, зниження конкурентоздатності сільського господарства, зменшення робочих місць і скасування субсидій внаслідок структурних змін. Втрата роботи і зубожіння ускладнюють становище людей у країнах походження та спонукають до міграції.

Міграція населення, робочої сили й капіталу, експорт й імпорт товарів і послуг, міграція інтелектуальної власності, технологій, рідкісних видів природних ресурсів, так само як і всі інші її види, органічно, багато в чому взаємообумовлені й розвиваються у світі в цілому й в Україні зокрема як взаємодоповнюючі системи.

У кінці ХХ століття особливості розвитку міграційних процесів в Україні були обумовлені політичними й соціально-економічними змінами, які відбулися не тільки в самій Україні, але й на території всього простору колишнього СРСР. Зміна соціально-економічного базису й політичної системи визначали не тільки вектори, але й параметри динаміки міграції населення, її конкретні темпи.

Руйнування централізованої економіки, скасування державних субсидій, приватизація державних підприємств привели до утворення економіки перехідного періоду, що характеризувалася зростаючою бідністю, високим рівнем безробіття й різким падінням заробітної плати. Незважаючи на те, що ситуація, хоча й повільно, поліпшується, у країні, як і раніше, багато тих, хто живуть у бідності [2]. За неофіційними підрахунками, яких притримувалися в Державному комітеті України в справах національностей та міграції, за кордоном працювали понад три мільйони громадян України [3].

За результатами моніторингу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за кордоном перебуває на заробітках 5 млн. громадян України; лише в РФ їх нараховується майже один мільйон.

Однак у пресі зустрічаються значно більші оцінки чисельності українських трудових мігрантів за кордоном. «Усього ж за неофіційними даними – 7 мільйонів українців (принаймні чверть незатребуваних продуктивних сил суспільства) змушені шукати кращої долі за кордоном» [4]. Зустрічаються і більші оцінки — 8-9 млн. осіб виїжджають на заробітки за кордон [5], із них 7 млн. осіб з вищою освітою [6]. Стверджується, що серед закордонних трудових мігрантів переважну частину становлять селяни [7, с. 68]. Тобто за кордоном згідно даних оцінок працював майже кожний четвертий житель України працездатного віку (чисельність населення України працездатного віку за даними перепису населення 2001 р. складала

28 млн. осіб). Так визначена надзвичайно велика чисельність зовнішніх трудових мігрантів з України істотно перевищує загально прийняті оцінки нелегальних трудових мігрантів у країнах Європи, що об'єднуються, і в Російській Федерації загалом.

Основні загрози від зовнішньої трудової міграції зводяться до загроз функціонуванню національному ринку праці, до втрат людського капіталу (внаслідок відпливу інтелектуалів, зайнятості за кордоном на робочих місцях, що не потребують високої освіти і кваліфікації тощо), до поглиблення демографічної кризи.

Повернення в Україну всіх працюючих за кордоном, хоч і малоімовірно, призвело б практично до паралічу ринку праці. Останнім часом серед нових типів безробіття в Україні виділяється еміграційне безробіття, викликане відсутністю попиту на працю для значного прошарку працездатного населення в Україні та вимушеним пошуком роботи за кордоном. [8,35].

Наявні свідчення впливу глобалізації вказують на ймовірне посилення дії факторів, що змушують людей мігрувати. Пітер Сталкер вважає, що притаманні глобалізації процеси ускладнюють і без того руйнівні наслідки модернізації і капіталістичного розвитку. Визнаючи, що в різних країнах ситуація дещо відмінна, автор говорить про те, що «загальним результатом стала «криза економічної безпеки» [9,27].

Хоча це питання вивчено ще недостатньо, наявні дані доводять, що обмеження можливостей законного працевлаштування набагато сильніше позначилося на становищі жінок, ніж чоловіків. І це стало ще одним чинником, який сприяє міграції жінок. Наприклад, очевидним є те, що перехід до ринкової економіки у країнах Східної Європи та СНД мав особливо серйозні негативні наслідки для жінок, призвівши до вищого рівня безробіття серед них та істотної різниці в оплаті праці, порівняно з чоловіками.

Фактори попиту: глобалізація та лібералізація торгівлі справили суперечливий вплив на умови працевлаштування у країнах призначення. Попит на дешеву, некваліфіковану робочу силу в промислово розвинених країнах, а також значній кількості країн, що розвиваються, – в Африці, Азії, Латинській Америці і на Близькому Сході – залишається

значним у сільському господарстві, в харчовій, обробній промисловості, будівництві, на підприємствах легкої промисловості, де потрібні некваліфіковані працівники і працівники з низькою кваліфікацією (текстильна промисловість тощо), для виконання низькооплачуваних робіт, наприклад, робота у якості прислуги, доглядання за хворими, а також робота у секс-індустрії.

Малі і середні компанії, підприємства трудові галузей економіки не мають можливості переносити виробництво за кордон. Через це у таких галузях починають використовувати менш кваліфіковану робочу силу, здійснювати дерегулювання працевлаштування, надавати йому більшої гнучкості, приділяючи більшу увагу заходам, спрямованим на скорочення витрат, на передачу частини робіт субпідрядникам. У значній кількості країн ці заходи призвели до збільшення числа робочих місць на нижчому рівні кваліфікаційної шкали. Такі роботи часто називають роботами «трьох D»: брудні, небезпечні і принизливі (з англ. «dirty, dangerous, degrading»).

Потреби у таких працівниках не задовільнюються або лише частково задовільнюються за рахунок працюючих чи безробітних громадян країни призначення. Небажання громадян займатися такою роботою викликане низьким рівнем оплати праці, принизливим характером роботи або її небезпечними умовами і/або низьким статусом зайнятих на названих роботах чи секторах економіки, а також можливістю одержання безробітними значних соціальних виплат у деяких країнах.

Отже, виникає попит на працівників-мігрантів, який стає сильним рушієм міграційних потоків та сприяє залученню до роботи приїжджих без оформлення необхідних документів [10,277]. Незважаючи на відносно високий рівень безробіття у ряді розвинутих країн, іноземні працівники, зокрема, нелегальні мігранти, можуть легко знайти роботу. Наприклад, у середньому незаконному мігранту з Мексики потрібно лише два тижні, щоб влаштуватися на роботу в США. Аналогічні дані по Європі показують, що нелегальні мігранти рідко залишаються «безробітними».

Таким чином, промислово розвинені країни та численні країни, що розвиваються, за-

лишаються полюсом тяжіння для працівників-мігрантів, котрі приїжджають туди раніше, ніж встигнуть подіяти передбачені сили економічного вирівнювання внаслідок лібералізації торгівлі. Часто це високоосвічені люди, які готові взятися до робіт, від яких вони відмовились би у своїй країні. Цей процес призводить до неймовірно значних втрат людських ресурсів. Проте, різниця у рівні зарплат у країні походження та країні призначення виправдовує їх прагнення і вибір, особливо, якщо на батьківщині вони знаходяться на межі бідності.

Обмежувальна політика у сфері міграції активізує торгівлю людьми та незаконне перевезення мігрантів. Торговельна і фінансова діяльність стають дедалі більше нерегульованими й інтегрованими як регіонально, так і глобально. На противагу цьому, політика у сфері міграції, навпаки, не була лібералізована і не сприяла заповненню прогалін між постійним попитом на дешеву робочу силу в одних країнах і її високу пропозицію – в інших. Замість цього, протягом останніх десяти років більшість промислово розвинутих держав приймають закони та проводять політику, що обмежують імміграцію. Здається, багато південних країн, що розвиваються, наслідують цей приклад.

Обмежувальних заходів часто вживають без урахування або мало враховуючи попит на робочу силу і її пропозицію на ринку країни. В деяких регіонах встановлення більш суворого режиму перетинання кордону і обмеження свободи пересування часто ставало на шляху традиційної міграції, пов'язаної з роботою та торгівлею. Говорячи, можливо, дещо спрощено, слід пригадати основи економічної теорії, відповідно до яких встановлення бар'єрів між високим попитом і пропозицією створює потенційно привабливий і прибутковий ринок послуг із «зведення» пропозиції з попитом.

У цьому контексті треба згадати й інший фактор: те, що у деяких країнах дивляться «крізь пальці» на погані умови праці і відсутність порядку. Це також приваблює нелегальну робочу силу. Така «терпимість», здається, стає майже офіційною політикою в деяких країнах, покликаною підтримати мінімально прибуткову економічну діяльність, яка все ж таки дає робочі місця, забезпечує експорт продукції тощо.

Більш суворий контроль на кордоні не зупинив потоки мігрантів. Немає також підстав для прогнозів щодо зменшення кількості працівників, які перетинають кордони. Замість того вони справляють все більший тиск на тих, хто переїжджає. За наявності незначних можливостей законної міграції та значних факторів пропозиції і попиту нелегальні шляхи стають єдиною альтернативою, а також привабливим «бізнесом» із надання людям допомоги в організації поїздки, одержанні документів, перетинанні кордонів та пошуку роботи у країнах призначення.

Підтвердженням того, що обмежувальна міграційна політика не виправдовує себе, служать оцінки, за якими торгівля людьми і нелегальне перевезення мігрантів дає прибуток у 7 мільярдів доларів США, поступаючись лише незаконній торгівлі наркотиками і зброєю [11,48]. Зростання торгівлі людьми можна пояснити дисбалансом між пропозицією робочої сили і наявністю легальних робочих місць у країні, де особа, яка шукає роботу, має право проживати».

З точки зору глобалізації світового господарства першочерговим є становлення світового ринку праці, що знаходить свій прояв в експорті та імпорті іноземної робочої сили, яка сягає нині небувалих масштабів [1,12]. Глобалізація світової економіки створює умови для посилення економічної диференціації: різниця між багатими й бідними в глобальному масштабі збільшується. Розрив у доходах на особу між п'ятою частиною населення найбагатших країн і п'ятою частиною, що живуть у найбідніших країнах в 1960 р. становив 30:1, а в 1999 р. виражався співвідношенням 74:1 (Wade, 2001), в 2004р. цей показник склав 114:1 [12,86].

Різниця між розвинутими країнами і тими, що розвиваються за показником середньої оплати праці ще вища і складає 130 раз [12,86]. За період з 1985 р. більш ніж в 100 країнах абсолютний дохід на душу населення знизився. Менш ніж на 1 долар у день живуть більше 1,2 млрд. людей, а майже половина населення світу дотепер змушена жити менше, ніж на 2 дол. у день.

На Женевській сесії Генеральної асамблеї ООН з питань соціального розвитку (2000 р.) був зроблений висновок про те, що центральна проблема глобальної економіки полягає

в надзвичайно нерівномірному розподілі благ: нерівності при одержанні доходів, при працевлаштуванні; нерівності в соціальних сферах – в охороні здоров'я й освіті. У доповіді колишнього Генерального секретаря ООН Кофі Аннана «Кращий світ для всіх» у якості першої міжнародної мети (із семи висунутих) значиться: зниження убогості в світі. Ця мета буде досягнута, якщо розвинені країни стануть проводити політику, спрямовану на скорочення соціальної нерівності у світі.

IV. Висновки. Міжнародна міграція стала фактором першочергової ваги для процесів глобального розвитку, якщо врахувати той факт, що чисельність мігрантів у світі становить близько 200 мільйонів чоловік, а обсяг офіційно зареєстрованих грошових переказів у 2005р. в світі перевищив 232 млрд. дол. США. З цієї суми в країни, що розвиваються, відправлено мігрантами 167 млрд дол. [13]. Але ця сума відображає лише перерахування коштів, що були враховано в платіжному балансі. Вважається, що не відображені в обліку потоки за неофіційними каналами складають щонайменше на 50 % більше за враховані грошові потоки. Грошові перекази менш схильні до коливань, ніж інші джерела валютних надходжень в країни, що розвиваються.

Хоча потоки капіталу мають тенденцію збільшуватися в сприятливі періоди економічного циклу й скорочуватися в кризових його фазах, грошові перекази, як правило, носять контрциклічний характер стосовно економічних циклів країн-одержувачів. Коли країна-реципієнт переживає економічний спад після фінансової кризи, стихійного лиха або політичного конфлікту, перекази звично зростають, тому що в лихоліття мігранти переказують більше коштів, щоб допомогти своїм родинам і друзям. Ці зовнішні фінансові ін'єкції допомагають вирватися з лещат убогості тисячам жителів найбільш бідніших країн третього світу. Як правило кошти, що надходять у вигляді грошових переказів, розподіляються в країнах призначення серед більш ширшого кола осіб, ніж інші фінансові надходження, такі, наприклад, як банківські кредити або прямі іноземні інвестиції; таким чином, вони теж сприяють скороченню майнової нерівності.

Факти свідчать про те, що грошові перекази допомагають зменшенню бідності в тих

домогосподарствах, де вони становлять істотну частину доходів. Тому внесення відповідних коректив в економічну політику, так само як і стимулювання ринкової конкуренції між постачальниками послуг по переказу коштів з метою зниження вартості грошових переказів, дозволяє відразу ж одержати вигоди для отримувачів.

А тому з метою сприяння формуванню надійних й ефективних систем виплати грошових переказів Всесвітній банк разом з Банком міжнародних розрахунків підготував й опублікував «Загальні принципи надання міжнародних послуг грошових переказів» (General Principles for International Remittance Services)

(Див. www.bis.org/press/p060313.htm)[13].

1. *Владимир Иоцев, Андрей Каменский.* Международная миграция населения в России : уроки Каира / Международная миграция: Каир + 10: Сб. статей М.: МАКС Пресс, 2004. – С. 7–20.

2. *Tatyana Kiryan & Marishka N.J. van der Linden.* Trafficking of migrant workers from Ukraine: Issues of labour and sexual exploitation. (<http://www.ilo.org/declaration>).

3. *Коваль Л.* Міграційні процеси – під єдиний контроль Урядовий кур'єр. – 2003. – 11 вересня.

4. *Бабенко В.* Принагідність і гіркота чужоземних харчів Урядовий кур'єр. – 2002. – 17 грудня.

5. *Иваськив В.* Как горек хлеб далеких стран, чужих краев. Трудовая миграция для миллионов украинцев стала образом жизни // Власть и политика. – 2003. – 14–20 февраля.

6. *Куліш Н.* Криве дзеркало демографічної кризи // Демократична Україна. – 2003. – 23 травня.

7. *Гудзинський С.О.* Макроекономічні аспекти трансформації умов сільської зайнятості у коротко- та середньостроковій перспективі // Економічні та соціальні аспекти розвитку АПК і сільських територій. – К.: Об'єднаний інститут економіки НАН України, 2004. – Вип. 1. – С. 64–65.

8. *Хомра О.У.* Зовнішня трудова міграція з України: ситуація, перспективи, виклики і загрози національній безпеці / Трудова міграція населення України та державна програма її регулювання : Матеріали міжн. конференції – К.: «Заповіт», 2005.– С. 32–45.

9. *Stalker, Peter: Workers Without Frontiers.* International Labour Organization. Geneva., 2000 p. 85.

10. *Lean Lim, Lin.* Growing Economic Interdependence and its Implications for International Migration. United Nations: Population Distribution and Migration, 1998. p. 322.

11. Звіт про розвиток людського суспільства за 1999 р. ООН, Нью-Йорк, с. 125.

12. *Елена Тюрюканова.* Трудовая миграция из стран СНГ и новые практики эксплуатации труда/Международная миграция : Каир + 10: Сб. статей – М.: МАКС Пресс, 2004. – С. 85–105.

13. Всемирный Банк. Годовой отчет (<http://worldbank.org/WBAR06Russian.pdf>)

In the article the intercommunication is considered between the globalization and growing international migration. Influence of factors of demand and supply

is grounded on the increase of dynamics as migrations so related to her migratseyo capital and material resources.

Герасименко О.О

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРАЦІ У СФЕРІ ДОСЛІДЖЕНЬ І РОЗРОБОК

У статті розкриваються особливості змісту та результатів праці у сфері досліджень і розробок. Обґрунтовуються головні проблеми визначення якості праці науковців та інженерно-технічних працівників. Наводяться методичні пропозиції щодо визначення якості процесу та результатів наукової і науково-технічної праці.

Ключові слов: сфера досліджень і розробок, зміст та результати праці, наукова та науково-технічна праця, якість праці.

I. Вступ. Економічне зростання як стратегічний орієнтир розвитку національної економіки ґрунтується на повсюдному використанні новітніх досягнень науки, техніки і технологій. За таких умов суттєво посилюються вимоги до якісних характеристик наукових і науково-технічних розробок, що впроваджуються в різних сферах економіки та життєдіяльності.

II. Постановка завдання. Нові концептуальні пропозиції щодо розробки механізмів залучення науки у процес ринкової трансформації знайшли відображення у працях таких вітчизняних вчених, як Л.К.Безчасний, І.О.Булкін, В.М.Геєць, І.Ю.Єгоров, Г.І.Калитич, В.Є.Назаренко, Б.А.Маліцький, Д.М.Черваньов та ін. Окремі аспекти результативності праці науковців та розробників розкрито в роботах російських вчених – Б.М.Генкіна, Ю.Б.Татарінова та ін. Однак недостатнім залишається опрацювання проблем економіки праці та менеджменту персоналу у сфері наукової і науково-технічної діяльності, зокрема питань якості праці фахівців-виконавців досліджень і розробок.

III. Результати. Розробка конкретних методичних підходів щодо визначення якості праці у сфері досліджень і розробок має здійснюватись з урахуванням низки особливостей її змісту та результатів.

Як відомо, сучасне трактування змісту праці виділяє такі складові як предмет праці, засіб праці, технологія діяльності, організація праці та сама праця. У сфері наукової і науково-технічної діяльності найбільш активну роль відіграє жива праця, її особистісні моменти; праця як сукупність різноманітних видів трудової участі всіх зайнятих у проведенні досліджень і розробок, наданні науково-технічних послуг, підготовці науково-технічних кадрів з характерною наявністю великої частки творчих елементів та високим професійно-кваліфікаційним рівнем фахівців [3; 5].

Найважливіша особливість наукової та науково-технічної праці пов'язана із імовірнісним характером праці науковців, тобто з наявністю невизначеності та ризику в досягненні сформульованої кінцевої мети [3; 5]. Ця невизначеність зменшується в процесі просування робіт від моменту зародження ідеї до її втілення в кресленнях, експериментальних макетах та дослідних зразках. Імовірнісний характер наукової і науково-технічної діяльності пояснюється об'єктивними причинами: неможливістю завжди чітко та повністю описати кінцеву мету дослідницької програми чи проекту, невизначеністю можливих шляхів вирішення поставленого завдання, недостатньою кількістю вихідної інформації, появою в процесі реалізації теми нових ідей, гіпотез, конкретних пропозицій з вирішення поставлених завдань. При цьому слід розрізняти імовірнісність отримання позитивного результату (невизначеність цілі) та імовірнісність шляхів досягнення цілі (невизначеність витрат). Невизначеність в науковій і науково-технічній діяльності супроводжується ризиком, принципово відмінним від того, що має місце у виробництві. Цей ризик витікає із сутності процесу пізнання, з того, що творчість – це пошук. За даними деяких науковців, ступінь імовірності отримання